

Мистецтво та Освіта

НАУКОВО-
МЕТОДИЧНИЙ
ЖУРНАЛ

№2(100)2021
ISSN 2308-8885

Святкуємо 25-річчя

◆ ХУДОЖНЯ КУЛЬТУРА ◆ ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ◆

Засновники: Інститут проблем виховання Національної академії педагогічних наук України, Інститут обдарованої дитини Національної академії педагогічних наук України.
Журнал включено до переліку наукових фахових видань України, у яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата в галузі педагогічних наук (Наказ Міністерства освіти і науки України від 02.07.2020 р., № 886).
Журнал включено до міжнародних наукометричних баз даних: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, CrossRef, INDEX COPERNICUS, Art & Architecture Complete (EBSCO Publishing, Inc.), ERIH PLUS.
Рекомендовано вченою радою Інституту проблем виховання НАПН України (протокол № 5 від 27.05.2021 р.).

Редакційна рада: Бех І. Д., Камишин В. В., Сухомлинська О. В.
Редакційна колегія: Шайгозова Ж. Н. (голова), Антоненко Т. Л., Біницька К. М., Гаврілова Л. Г., Ганаба С. О., Гирдяняускене Р., Давидович Н., Пічкур М. О., Комаровська О. А., Миропольська Н. Є., Рагозіна В. В., Сакун А. В., Тарарак Н. Г., Федоренко С. В., Черкасов В. Ф.

ЗМІСТ

CONTENTS

ЗМІСТ	СТОРІНКИ	CONTENTS	СТОРІНКИ
Кремень В. Г. Вітання із 25-річчям журналу «Мистецтво та освіта»	2	V. H. Kremen	Congratulations on the 25th anniversary of the Journal «Art & Education»
Масол Л. М. Професійні орієнтації старшокласників у сфері мистецтва та креативних індустрій	3	L. M. Masol	Professional Orientations of Senior Pupils in the Areas of Art and Creative Industries
Волощук А. В. Види навчальних занять з образотворчого мистецтва в позашкільній студії Золтана Баконія	8	A. V. Voloshchuk	Types of lessons of Zoltan Bakony's out-of-school fine art studio
Shevniuk O. L. The structure of didactic forms of fine arts teaching to students in higher educational establishments	13	O. L. Shevniuk	The structure of didactic forms of fine arts teaching to students in higher educational establishments
Кормош М. В. Розвиток музичної освіти у вибраних країнах Європи у XXI столітті	18	M. V. Kormosh	The development of music education in the selected European countries in the 21st century
Боднарчук Л. С. Навчаємо мистецтва у дистанційному форматі	24	L. S. Bodnariuk	Teach art in a distance learning
Іванова І. Ю. Вивчення техніки coffee-art у закладах мистецької освіти	32	I. Y. Ivanova	Study of coffee-art technique in art education institutions
Кузьменко Г. В. Освітньо-творчий проєкт «Разом до прекрасного»: опануємо образотворче мистецтво	38	H. V. Kuzmenko	Educational and creative project "Together for the Beautiful": Mastering of Fine Arts
Girdzijauskienė R. Student Engagement in Arts-Based Science Learning	44	R. Girdzijauskienė	Student Engagement in Arts-Based Science Learning
Новикова Н. В. Технології оцінювання освітніх результатів учнів 8–11 класів на уроках мистецтва в умовах дистанційного навчання	51	N. V. Novikova	Technologies for assessing the educational results of students of 8-11th grades at art lessons in terms of distance learning
Гринчук І. П. Фортепіанна музика українських композиторів: репертуарний та методичний аспекти	55	I. P. Hrynychuk	Instrumental music of Ukrainian composers: style and repertuary aspects
Ничкало С. А. Весняні ювілеї	61	S. A. Nychkalo	Spring anniversaries
Долинська Ю. А. Відеошкола малювання та її проєкт «Діти навчають дітей»: міжнародне визнання	62	Yu. A. Dolynska	Video school of drawing and its project "Children Teach Children": international recognition

DOI [https://doi.org/10.32405/2308-8885-2021-2\(100\)-38-44](https://doi.org/10.32405/2308-8885-2021-2(100)-38-44)

УДК 711.16 : [37.043.2 : 111.85] : 37.16 : 75

Кузьменко Галина Василівна,

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, Інститут обдарованої дитини НАПН України, Київ, Україна, glnkuzmenko@36gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-0613-3934>

ОСВІТНЬО-ТВОРЧИЙ ПРОЄКТ «РАЗОМ ДО ПРЕКРАСНОГО»: ОПАНОВУЄМО ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО

Презентовано авторський освітньо-творчий проєкт «Разом до прекрасного» для учнів молодшого шкільного й підліткового віку та методику його впровадження, що реалізують підхід авторки до опанування учнями образотворчого мистецтва в режимі онлайн-занять. Розкрито мету, особливості організації проєкту та методику його реалізації. Описано перший цикл занять на тему «Мистецтво графіки: його величність силует» з виокремленням форм і методів роботи із школярами. Представлено результати проведеного проєкту, висновки щодо його розробки та реалізації на практиці.

Напрацювання авторки будуть корисними у розробці новітніх форм навчання образотворчого мистецтва в умовах формальної і неформальної освіти.

Ключові слова: освітньо-творчий проєкт, «Разом до прекрасного», заняття онлайн, організація навчання образотворчого мистецтва, школярі, мистецтво графіки, силует.

Вступ. Орієнтування на нові освітні світові стандарти дало поштовх до впровадження інновацій і в освітньому просторі України, що актуалізувалося з огляду на «COVID-19» і, відповідно, розгортання дистанційного навчання. Внаслідок цього зростає потреба в нових навчально-розвивальних середовищах, які сьогодні широко представлені у вебресурсах.

Нововведення не оминули й сферу мистецької освіти. На відеохостингу YouTube сьогодні широко представлено відеоролики з інтерактивними розробками уроків мистецтва, віртуальних екскурсій, вікторин, майстер-класів чи дистанційних занять суто практичного спрямування, що надають певну до-

помогу вчителям мистецтва, а учням можливість самостійно формувати нові вміння та сповна насолоджуватися процесом творчості. Незважаючи на масове поширення педагогічного досвіду в мережі Інтернет, науковці й педагогі-практики формальної і неформальної освіти продовжують шукати альтернативні традиційним урокам формати навчання мистецтва, – які водночас не втрачали б виховного аспекту, основу якого складає розвиток естетичних переживань, збагачення емоційно-ціннісного й художньо-творчого досвіду особистості.

Розробка теми в наукових джерелах. В умовах дистанційного навчання особлива увага надається пошуку мож-

ливостей індивідуалізації засвоєння учнями знань, формування в них умінь і способів пізнавальної діяльності шляхом опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників освітнього процесу в спеціалізованому середовищі [3]. Очевидно, одним із завдань, що постало сьогодні перед спільнотою педагогів мистецтва й набуло особливої важливості, є налагодження якісної та ефективної комунікації з учнями, оптимізація процесу навчання мистецтва в межах штучно створеного комунікативного простору, з урахуванням специфіки мистецьких дисциплін, досвіду опанування яких у дистанційному форматі фактично не існувало або він звужувався до проведення майстер-класів із певної художньої техніки у форматі відеозанять.

Питання дистанційного навчання нині є предметом пильної уваги й досліджень вітчизняних і зарубіжних фахівців. Організації дистанційного навчання в школі допомагають розроблені українськими авторами методичні рекомендації з виокремленими принципами, інструментами й методами навчання школярів різних вікових категорій в умовах віртуального освітнього простору [2]. Вивчення різних стилів організації взаємодії учасників освітнього процесу у віртуальному просторі дозволило групі іспанських і португальських вчених дійти висновків, що стилі навчання тісно пов'язані з процесом засвоєння нових знань; від обраного вчителем стилю взаємодії залежить концентрація уваги учня, – а це безпосередньо впливає на результат навчання, який супроводжується його успіхом чи невдачею. Представлена авторами інноваційна технологія з контролю рівня уваги кожного учня в режимі реального часу дозволяє вчителю вже на ранній стадії виявити потенційні проблеми та своєчасно обрати відповідні методи навчання [5]. Актуальним є дослідження Toala R., Durães D., Novais P., де підтверджено безпосередній вплив емоцій на мозкову діяльність, процеси пізнання, мислення, способи спілкування та прийняття людиною відповідних рішень. Більшість викладачів оцінюють емоційний стан учня лише наприкінці заняття, що недостатньо для контролю

розумових, афективних та психомоторних навичок учня. Завдяки розробленій системі моніторингу емоцій в умовах дистанційного навчання вчитель передбачає негативні ситуації та своєчасно вживає заходів для їх пом'якшення, тим самим поліпшуючи навчальне середовище [6]. Вважаємо, що ці технології набудуватимуть більшої актуальності в процесі дистанційного навчання мистецтва, оскільки дозволяють застосовувати особистісно-орієнтований підхід до кожного учня і впливати на формування, окрім предметних та міжпредметних, ще й ключових компетентностей, ціннісних орієнтацій і збагачення емоційно-естетичного досвіду школярів.

Сьогодні вже не викликає сумнівів факт значущості Arts дисциплін у формуванні ключових компетентностей фахівців нового покоління. Так, наприклад, з метою розбудови економіки на засадах інноваційних і креативних підходів уряд США активно підтримує розвиток мистецької освітньої галузі. Це виявляється: у оновленні Державних і Національних освітніх Стандартів, розробленні та впровадженні (жовтень 2014 р.) Національних Стандартів основних мистецтв (National Core Arts Standards) і Національних Стандартів візуального мистецтва (National Visual Arts Standards); у значному федеральному та державному фінансуванні ефективних STEAM ініціатив (від Національного наукового фонду (NSF), державних установ та недержавних організацій, зокрема Партнерства з питань мистецької освіти (AEP) тощо); у допомозі в побудові ефективних партнерських зв'язків та стосунків між керівниками й менеджерами освіти й мистецтва. Просування мистецтва в освіту підтримується Національним фондом мистецтв та Міністерством освіти США і управляється Комісією з питань освіти штатів [1].

Вважаємо, що настав час переосмислити вагомість мистецтва та художніх практик для розбудови різних сфер життя суспільства, ініціювати крупні проєкти в мистецько-освітній галузі, а також ґрунтовні дослідження з розробки новітніх форм і методик навчання мистецтва в різних форматах. Особ-

ливо помітними є прогалини в навчанні учнів образотворчого мистецтва. Тож **мета статті** полягає в презентації мистецько-педагогічній спільноті освітньо-творчого проєкту «Разом до прекрасного» та методики його впровадження, які реалізують підхід автора до опанування учнями образотворчого мистецтва в режимі онлайн-занять. Мета потребувала вирішення таких завдань: 1) представлення креативного досвіду педагогів, що став стимулом розробки та реалізації власного проєкту; 2) розкриття провідної ідеї, структури, методики реалізації проєкту; 3) опис першого циклу – «Мистецтво графіки», що на сьогодні складається з двох занять: «Краса звичайної плями» і «Його величність силует» з виокремленням форм і методів.

Виклад основного матеріалу. У масиві художніх практик у мережі Інтернет нашу увагу привернув креативний досвід педагогів-практиків. Так, цікаві напрацювання має керівниця Арт-класу з живопису та графіки відділу мистецтв Центральної бібліотеки імені Тараса Шевченка для дітей міста Києва Ю. Шеменьова: майстер-класи; ролики з опанування технік друкованої графіки (гравюра на картоні), гратажу, акрилу, рисунку тушшю, сухої й олійної пастелі, олійного живопису тощо; особливо вдалими є майстер-клас з акварельного живопису «Шафрановий цвіт» (<https://youtu.be/GAKeOWuX-Y-Q>). Яскраві розробки практичних занять з вихованнями «Дитячої художньої студії», художні техніки та завдання на основі варіативного компоненту пропонує викладачка Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка С. Стрельцова (<https://www.youtube.com/watch?v=AxA6Y7q4NHXg&t=103s>). Легкість і доступність подачі вирізняють практичні заняття керівниці дитячої студії української діаспори в Канаді М. Левадньої: розмаїття художніх технік (солоне тісто, конструювання з паперу, писанкарство, виготовлення іграшок-сувенірів та ін.) заохочує створити власні образи («Імбирний чоловічок» <https://www.youtube.com/watch?v=gIE451ZVn88>). Надихаючий досвід презентує керівниця дитячої художньої студії «ЄдиноРОГ» Р. Нечмілова:

доступні пояснення послідовності виконання практичних завдань для дітей, цікаві образи пропонованих зображень допомагають згуртувати навколо занять і учнів, і батьків (<https://www.youtube.com/watch?v=vqFXAEimSM&t=1633s>).

Зауважимо: названі нами педагоги акцентують увагу на практичній складовій навчання образотворчого мистецтва – на способах і прийомах зображення; пропонують різні варіанти пояснення послідовності виконання практичної роботи: стислі уточнюючі надписи, голос за кадром, показ вчителем на дошці. Спільними для них є прикладна спрямованість занять, створення привабливого «естетичного поля» художньо-творчого розвитку дітей, підтримка інтересу вихованців до художньої творчості.

Ознайомлення з креативним досвідом цих та інших педагогів, а також власний педагогічний досвід, пошуки форм навчання образотворчого мистецтва в умовах карантинних обмежень виокремили особливий підхід до навчання школярів (1–6 класи) образотворчого мистецтва в режимі онлайн-занять, що передбачає:

1) міжособистісну комунікацію школярів і педагога (можливість діалогу й полілогу для обговорення художніх творів, висловлення учнями вражень і думок тощо) із забезпеченням зворотного зв'язку, обміну думками і коментарями щодо результатів художньо-творчих робіт учнів;

2) наявність у структурі онлайн-заняття не лише практичної складової (художньо-творче самовираження), а й сприймання, інтерпретації та оцінювання художніх творів, опанування мистецьких понять, художньо-ігрової діяльності (кросворди, ребуси, головоломки), – саме цим таке заняття онлайн має відрізнятися б від поширених майстер-класів у мережі Інтернет;

3) індивідуалізацію навчання (виконання учнями художніх завдань відповідно до їхнього художнього розвитку, уподобань, інтересів і художньо-творчих потреб) – з перспективою опанування образотворчого мистецтва на різних рівнях – зокрема, й поглиблено (вихід змісту занять за межі шкільної програми та ін.);

4) можливість багаторазового перегляду занять чи їх фрагментів у зручному режимі на відеохостингу YouTube школярами, їхніми батьками та спільно – з освітньою, самоосвітньою, розвивальною та розважальною метою;

5) посилення виховного і дозвільного компонентів заняття (що забезпечується розробленим змістом заняття) – з можливістю залучення батьків і спільного пізнання мистецтва в організованому сімейному дозвіллі.

Авторський задум було втілено в **освітньо-творчому проєкті «Разом до прекрасного»** (далі – проєкт), який розрахований на учнів 6–12 років, котрі хочуть бути більш обізнаними в галузі образотворчого мистецтва, прагнуть опанувати художні техніки і способи зображення та навчитися відтворювати свої ідеї у художніх образах.

Мета проєкту полягала у здійсненні педагогічного супроводу опанування учнями образотворчого мистецтва у форматі онлайн-заняття, дослідження доцільності даного формату навчання, його резервів у навчанні учнів образотворчого мистецтва. Вирішувалися також додаткові завдання: формування в учнів предметних і метапредметних компетентностей, розвиток емоційно-почуттєвої сфери, художньо-образного мислення і художньо-творчих здібностей, збагачення емоційно-естетичного досвіду, підтримка та стимулювання інтересу до пізнання мистецтва та виявлення власного ставлення до нього. Проєкт надає нові резерви для вчителів і учнів.

Для вчителя – це такі можливості:

- виявлення авторського підходу до вибору тематики, варіативності розробки змісту й структури онлайн-заняття, формату його проведення;

- презентація авторського підходу в розробці змісту заняття з одного виду мистецтва (образотворчого) чи інтегрованого онлайн-заняття (навчання мистецтва у розмаїтті його видів);

- одночасне залучення учнів різних класів/шкіл/регіонів України для проведення мистецьких дискусій і обговорень у форматі онлайн (у перспективі – мистецьких турнірів на основі засвоєного матеріалу, організації спільних проєктних досліджень у га-

лузі мистецтва, художніх конкурсів, онлайн-виставок та ін.;

- запрошення до онлайн-занять художників, діячів мистецтва, галеристів – у ролі спікерів, консультантів, учасників дискусій, організаторів онлайн-виставок тощо;

- реалізація індивідуального підходу (взаємодія та безпосереднє спілкування протягом прямого ефіру, обговорення, коментарі та висловлення порад учням щодо присланих ними художньо-творчих робіт, пропозиції щодо виконання завдань більшої складності, спеціальні пропозиції з відвідування мистецьких заходів, участь в онлайн-конкурсах, спостереженнях, дослідженнях тощо).

- опанування нових онлайн-сервісів, програм та інших інструментів для проведення заняття онлайн та підтримання зворотного зв'язку зі школярами;

- опанування інструментів розміщення реклами, оголошень у соціальних мережах – з метою життєдіяльності проєкту.

Для учнів проєкт створює можливості:

- самонавчання і самовдосконалення в зручний час (у відеозапису), вправління в опануванні певних художніх прийомів, технік, ознайомлення з історією мистецтва, виконання художньо-ігрових завдань тощо;

- «живе» спілкування з педагогом та іншими учасниками в режимі реального часу – у діалозі (запитання/відповіді) в чаті, що задовольняє потребу в комунікації під час карантину;

- навчання разом з іншими членами родини;

- виконання художньо-творчих завдань за бажанням і декілька разів, задовольняючи потяг до певних видів образотворчої діяльності (малювання, ліплення тощо).

Проєкт стартував у квітні 2020 р. – на початку спалаху пандемії, переходу традиційного навчання в дистанційний формат і реалізовувався паралельно з уроками образотворчого мистецтва у школах, які на той час проводилися дистанційно.

Приєднання до проєкту школярів і їхніх батьків було добровільним і здійснювалося виключно за бажанням, до-

статньо було зареєструватися, а в день і час виходу занять увійти за надісланим учасникам посиланням. Оголошення щодо початку проєкту розміщувалося на сайті Інституту обдарованої дитини НАПН України.

Основною формою реалізації проєкту було *онлайн-заняття*. До його структури включено всі види діяльності учнів, передбачені навчальними програмами для загальноосвітніх навчальних закладів 1–4 і 5–9 класів у галузі «Мистецтво», зокрема: сприймання та пізнання мистецтва на основі його зв'язків із життям людини, участь у спілкуванні та обговоренні художніх творів, виконання дидактичних ігрових вправ, поглиблення знань мистецької термінології, художньо-творче самовираження. Забезпечення зворотного зв'язку з педагогом відбувалося: шляхом комунікації у чаті; надсилання учнями (чи їхніми батьками) на електронну пошту педагога дитячих робіт і отримання коментаря під час наступного ефіру.

Весною 2020 р. проведений перший цикл занять, задуманий як подорож світом мистецтва графіки, – він втілений у двох взаємопов'язаних заняттях у онлайн-режимі на каналі YouTube.

На першому занятті за темою «Краса звичайної плями» учнів чекав віртуальний екскурс у історію зародження мистецтва графіки; вони дізналися про розмаїття графічних творів, ознайомилися з «мовою» цього виду образотворчого мистецтва і виконали практичне завдання (<https://www.youtube.com/watch?v=ddHdqjzmGCO>)

З метою зацікавлення широкої глядацької аудиторії здійснювалася *активізація попередньо засвоєних знань та чуттєвого досвіду школярів запитаннями:*

«Подумайте, скільки років тому зародилося мистецтво графіки?... 100? 1000? Чи, можливо, ще раніше?», «Де можна знайти найперші зразки графічного мистецтва?», «Ілюстрації з якої книжки ви бачите на екрані?» тощо. Відповідно до структури заняття пропонувалися ігрові ситуації («На кого схожі хмаринки?», «Скільки тварин «сховалося» на малюнку?», «Що можна побачити в калюжі?»), –

це посприяло розумінню учнями сутності понять «силует», «силуетне зображення». А наступна дидактична вправа-гра з кольоровими плямками (підкреслимо, що колір є одним із засобів виразності графіки), які, виявилось, можуть бути дивовижним «майданчиком» для розвитку творчості, допомогла вигадати сюжет для веселої казки і опинитися на художньо-практичному (завершальному) етапі заняття. Коротке відео з прикладом послідовності виконання творчої роботи додало йому інформативності й наочності, налаштувало аудиторію на художньо-практичну діяльність. Запропоновані глядачам на останній сторінці слайд-шоу завдання на розвиток спостережливості й допитливості забезпечували індивідуальний підхід навіть в умовах дистанційного формату.

Перша подорож стежинами мистецтва графіки мала значний успіх: у складних умовах адаптації до онлайн-навчання на електронну адресу автора проєкту надійшло більше сотні листів із дитячими творами з різних куточків України! Наймолодшій художниці виповнилося лише п'ять років, а найстаршим учасникам – чотиринадцять, і кожному учаснику було надіслано у відповідь з конкретними порадами й побажаннями.

Досвід першого прямого ефіру був врахований автором статті у процесі підготовки наступного заняття на тему «Його величність силует» (<https://www.youtube.com/watch?v=iv4xx4BSzxs&t=31s>).

Його вирізняли більша змістовність, насиченість, інтерактив, розмаїття активностей. Заняття розпочалося мандрівкою галереєю дитячих творчих робіт, де кожен із учасників отримав коментар до своєї роботи: стосовно виразності форми, гармонії кольорових сполучень, порівняння характеру ліній, розмаїття образів у їхніх творах або варіантів доповнення зображень певними елементами, які допомагають посилити враження й надати їм більшої виразності. Педагог позитивно налаштував, підтримував і стимулював усіх учасників проєкту

до художньо-творчого самовираження. Цінно, що глядачі мали можливість повчитися один в одного й перейняти деякі прийоми роботи з художніми матеріалами.

З метою підтримки інтересу до заняття, мотивації до діалогу та кращого сприйняття нового матеріалу глядачам пропонувалося у режимі онлайн розгадати кросворд із зашифрованим ключовим словом («графіка»). Для цього по силуетних зображеннях представників фауни вони мали впізнати, хто «сховався» у плямах, і відповіді написати в чаті.

Першим кроком до розуміння можливостей застосування силуету як засобу виразності не лише в мистецтві графіки, а й в інших видах мистецтва, стало поняття «тінь». Ретельний добір ілюстративного матеріалу, заснований на актуалізації власного досвіду через пригадування звичайних життєвих ситуацій (тіні: від букету квітів; від кішки, що вийшла вночі на полювання й опинилася під ліхтарем; від постатей людей у сонячний день) сприяв глибшому розумінню можливостей використання силуету як «інструмента» для втілення образів. Такий «інструмент» можна використати з учнями різного віку для розвитку кмітливості та креативних якостей, здатності працювати в команді (різнорівневі творчі завдання). Наприклад, для молодшого шкільного віку під час фізкульт-хвилинки чи ігор з друзями: якщо стати так, щоб затулити собою яскраве джерело світла (наприклад, ліхтар), за допомогою кистей і пальців рук можна відтворити на стіні кумедні тіньові образи – силуети різних тварин чи навіть влаштувати цілий театр тіней! Учня-підліткам запропоновано інше за рівнем складності завдання: співпрацюючи в малих групах, з допомогою «конструювання» тіней від своїх постатей створити зображення відомих архітектурних пам'яток. Для прикладу відбувся перегляд фрагментів проєкту «Тіньові пам'ятники» («*Shadow Monuments*») Г. Свіфт і К. Сміта з пропозицією відгадати й написати в чаті назви відомих архітектурних споруд (фото 1).

Перегляд фрагменту виступу театру тіней TEULIS збагатив уяву шко-

Фото 1. Проєкт «Тіньові пам'ятники» (*Shadow Monuments*) Генрієтти Свіфт (*Henrietta Swift*) і Крістофера Сміта (*Christopher Smith*). (Джерело: <https://kulturologia.ru/blogs/130409/10937/>)

лярів, допоміг поглибити уявлення про красу силуетних зображень.

Для полегшення розуміння поняття «контурна лінія» запропоновано окреслити форму тіні свого друга лінією. Так учням легше запам'ятати: лінія, яка окреслює контур тіні, що відкидає будь-який предмет чи постать, має назву контурної, а зафарбоване суцільною плямою зображення в межах контурної лінії має назву «силует».

Невеликий екскурс у історію зародження силуету як художньої техніки (цікаві факти з життя знаті Франції XVIII століття, моду на силуетні зображення тощо) дає змогу глибше зрозуміти сутність понять «контраст», «площинність» й «узагальненість форми» у візуальному мистецтві, а головне – досягнути нерозривні зв'язки мистецтва з життям людини.

Створення ігрової ситуації – за силуетними ілюстраціями відгадати й написати в чаті назви літературних творів («*Бременські музики*», «*Мері Поппінс*»), пожвавлює заняття і допомагає поспілкуватися в режимі реального часу.

Наступний «майданчик» слайд-шоу зупиняє увагу глядачів на улюблених у різні часи іграх та розвагах – про них також можуть розповісти силуетні зображення. Під час обговорення дуже наближених до силуетів зображень легендарних героїв Стародавньої Греції на чорнофігурній амфорі (*Ахіл та Аякс за грою в кості. Чорнофігурна амфора. Майстер Ексейї. Бл. 530–525 рр. до н.е.*

Рим, Григоріанський етруський музей) учні дізнаються про гру, якою захоплювалися античні греки понад 2,5 тисячі років тому і яка збереглася до наших часів (див. с. 4 обкладинки).

Розгляд і обговорення побутової сцени, відтвореної в силуетній композиції (мода на одяг, аксесуари, зачіски людей, які жили понад двісті років тому), знову залучає глядачів до діалогу, – учням пропонується відгадати й написати в чаті назву гри, яка потрапила до Європи ще у IX ст., але нею й досі захоплюються мільйони людей по всьому світу (шахи).

Наступні слайди висвітлюють побутові сцени, втілені в техніці силуету, головними персонажами яких є діти. Розглядаючи цікаві сторінки дитячого життя з далекого минулого (ілюстрації з книги Є. Бьом «Силуети з життя дітей», 1877 р.), глядачі мають змогу порівняти улюблені дитячі забавки давно минулих років із розвагами нашого часу.

Розгляд і обговорення оригінальних арт-об'єктів, у яких використано прийом силуетного зображення, сприяють посиленню емоційно-естетичного сприйняття силуету глядачем, розумінню й відчуттю його краси та виразності (Для обговорення пропонується скульптурна композиція із силуетним зображенням барона Мюнхгаузена, що прикрашає Центральний парк м. Калінінграда, створена майстром художнього кування з Німеччини Г. Петау та ін.).

Розмаїття та широкий спектр можливостей застосування силуетних зображень у сьогоденні: реклама та геральдика, піктограми й фірмові знаки, емблеми й логотипи торговельних марок, ілюстрування книг та журналів, дизайн середовища чи елементи декору речей побуту, сценографія, кінематограф, телебачення тощо, – підкреслюють популярність силуету, який став невід'ємним атрибутом нашого життя (фото 2).

Завершальним «майданчиком» подорожі шляхами силуетних зображень є «сторінка» практичної роботи. Після переліку необхідних для роботи художніх матеріалів пропонується перегляд короткого відео і пояснення послідовності виконання творчого завдання «Уяви та домалуй образ»:

Фото 2. Використання силуетних зображень на емблемах торговельних марок і логотипах

● Покладіть аркуш паперу горизонтально.

● Починаючи від одного краю аркуша, в бік протилежного плавними, широкими рухами руки в довільному порядку проведіть кілька м'яких хвилястих ліній. «Хвилячки» цих ліній, ніби спілкуючись між собою, мають перетинатися одна з одною.

● Тепер так само проведіть кілька вертикальних ліній.

● Подивіться на те, що у вас вийшло, і пошукайте в перетинах ліній різноманітні «приховані» образи. Якщо бути уважним, можна знайти чудернацьких рибок та метеликів, кумедних звірів чи птахів.

● Зафарбуйте будь-якими кольорами ті ділянки, в яких ви побачили образи.

● Робіть це охайно, не виходьте за межі окреслених ділянок. Повторюйте пошуки доти, поки усі знайдені образи не будуть зафарбовані.

● Дайте фарбі трохи висохнути. Потім обведіть контури залитих фарбою образів лінером чи ручкою.

● Домалюйте ці образи: додайте незначних деталей, декоруйте, використовуючи лінії, крапки, плямки.

Демонстрація прикладів виконання творчих робіт стимулює пошук способів власного художньо-творчого самовираження. Дотримуючись структури попереднього заняття циклу, наприкінці учням були запропоновані завдання для допитливих: 1) знайдіть силуети, використані в дизайні вашого міста; 2) дізнайтесь, які українські художники працювали в техніці силуету.

З метою розвитку здатності самостійно одержувати необхідну інформацію та організовувати своє навчання в позаурочний час учням пропонувало-

ся ознайомитися з творчістю Вінсента Баля (Бельгія) в мережі Інтернет. На основі тіней, які відкидають звичайні побутові предмети/овочі/фрукти/рослини цей художник-аматор (за фахом режисер) створює кумедні карикатури й цікаві образи, що вражають оригінальністю. Створюється враження, що художник грає з тінню! (Фото 3–6).

Добру усмішку викликають роботи німецьких художників Пенга і Ху, яких плями на підлозі художньої майстерні та ганчірках для витирання пензлів несподівано підтовхнули до відкриття, що з часом перетворилося на нову форму їхньої творчості – «хірамеки». У перекладі з японської «хірамеки» означає «своєрідний стиль», «особливий відбиток», «місце, де зустрічаються каракулі та уява». А простіше – це мистецтво перетворення звичайної маленької плями – з допомогою декількох ліній, рисок чи крапок – у дивовижний і дещо магічний образ (фото 7–9). Як зазначають самі художники, хірамеки дозволяють розслабитися та знайти щастя в малому [4].

Попри переважно позитивні відгуки глядачів (варто зазначити, що проєкт переглядали не лише учні, а й їхні батьки та мистецько-педагогічна спільнота), слід вказати на деякі недоліки в його розробці та реалізації (які будуть враховані у подальшій нашій роботі). По-перше, основним методичним прорахунком стало залучення надто широкого кола цільової аудиторії (6–12 років). Бажання якнайбільше показати можливості опанування мистецтва в онлайн-форматі, в режимі реального часу для великої групи глядачів заважало утримувати увагу школярів протягом усього заняття, оскільки недостатньо були враховані вікові особливості дітей. Тому, припускаємо, окремі фрагменти заняття (ілюстративний матеріал, завдання, ігри) виявилися захоплюючими для молодших школярів, але не викликали особливого інтересу в підлітків. Навпаки, деякі фрагменти виявилися заскладними для молодшої аудиторії, проте стали хорошим майданчиком для розвитку творчості учнів 5–6 класів. По-друге, тривалість заняття (хоч яким цікавим є його зміст), не повинна перевищувати 15 хвилин – концентрація уваги, а відтак інтерес до нього зни-

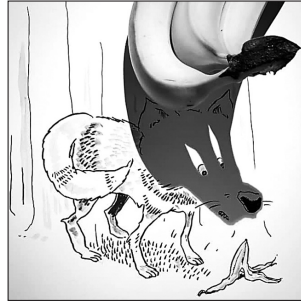
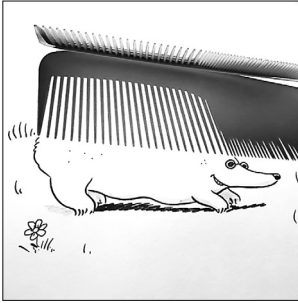

Фото 3–6. Вінсент Баль. Оригінальні художні образи

жується, і мотивувати учнів на виконання практичного завдання, яке потребує не лише значного зосередження, а й емоційного переживання, стає складно. Потрєте, вихід передач у прямому ефірі має бути регулярним, через визначений та заздалегідь обумовлений проміжок часу. Окремо слід зазначити залежність ефективності занять від якості Інтернету під час прямого ефіру. При цьому наголосимо: запис заняття дає можливість передивлятися його багато разів і звертатися до будь-якого фрагменту, зокрема й покрокового супроводу виконання художньо-творчого завдання.

Передбачаємо продовження проєкту і можливий розвиток його в колаборації з іншими педагогами мистецтва, організаціями, закладами культури й мистецтва тощо.

Висновки. Вважаємо, що представлений підхід до організації навчання образотворчого мистецтва школярів, за умов врахування вищезазначених недоліків, сприятиме оптимізації освітнього процесу в формальній і неформальній освіті, у дистанційному та змішаному форматах навчання.

Розроблений і реалізований нами освітньо-творчий проєкт «Разом до прекрасного» дозволяє реалізовувати навчальну, розвивальну, виховну й

дозвілєву функції занять, відкриває низку продуктивних можливостей для вчителя й учнів. Запропоновані заняття не втрачають специфіки й індивідуальної спрямованості навіть у роботі з великими групами учнів – у режимі реального часу (за умов їх проведення з групами учнів однієї вікової категорії). Здійснення ефективної двосторонньої комунікації (вчителі – учні), постійний зворотний зв'язок в умовах створення затишного й естетично привабливого мистецько-освітнього простору дає змогу орієнтувати школярів на художню творчість, мотивувати на успіх, пробуджувати інтерес до пізнання мистецьких явищ, використовуючи інтернет-ресурси в самостійній пошуково-дослідній діяльності.

Припускаємо, що пропонований нами підхід стимулюватиме до розгортання дискусії у колі колег – фахівців образотворчого мистецтва. Тому **перспективними** вважаємо розробку й апробацію на практиці новітніх технологій навчання учнів різних вікових категорій образотворчого мистецтва, опрацювання таких форм роботи з сучасними учнями, які б максимально стимулювали пізнавати мистецтво й робити його частиною свого життя.

Фото 7–9. Ілюстрація з книги художників Пенга, Ху. «Хірамеки»

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Кузьменко Г. В. Від STEM- до STEAM-освіти: ключові аспекти на прикладі ініціатив уряду США. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2020. № 4 (79). С. 18–24.
2. Лотоцька А., Пасічник О. Організація дистанційного навчання в школі. *Методичні рекомендації*. 2020. Відновлено з <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20recomendazii/2020/metodichni%20recomendazii-dustanciyna%20osvita-2020.pdf>.
3. Наказ Міністерства освіти і науки України від 25.04.2013 № 466 «Про затвердження Положення про дистанційне навчання», реєстрація в Міністерстві юстиції України 30 квітня 2013 р. за № 703/23235. Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text>
4. Пенг, Ху. Хірамеки. Рисує то, что видишь / пер. с нем. О. Бычковой. Москва : Манн, Иванов и Фербер, 2016. 192 с.
5. Durães, D., Carneiro, D., Jiménez, A., Novais, P.: Intelligent tutoring system to improve learning outcomes. *AI Commun.*, 1–14 (2019). (Preprint). URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S092523121731113X?via%3Dihub>.
6. Toala R., Durães D., Novais P. (2021) Emotion Analysis in Distance Learning. In: Auer M.E., Rüttmann T. (eds) Educating Engineers for Future Industrial Revolutions. ICL 2020. *Advances in Intelligent Systems and Computing*, vol 1328. Springer, Cham. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-030-68198-2_58 https://www.researchgate.net/publication/350017217_Emotion_Analysis_in_Distance_Learning.

References:

1. Kuzmenko H. (2020). Vid STEM- do STEAM-osvity: kluchovi aspekty na prykladi initsiatyv uriadu SSHA [From STEM to STEAM Education: Key Aspects Based on the Initiative of the USA Government]. *Osvita ta rozvytok obdarovanoi osobystosti*. Vol. 4(79). P. 18–24.
2. Lototska A., Pasichnyk O. (2020). Orhanizatsiia dystantsiinoho navchannia v shkoli. *Metodychni rekomendatsii [Organization of distance learning at school. Guidelines]*. Retrieved from <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20recomendazii/2020/metodichni%20recomendazii-dustanciyna%20osvita-2020.pdf>.
3. Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 25.04.2013 №466 «Pro zatverdzhennia Polozhennia pro dystantsiine navchannia» [«On approval of the Regulations on distance learning»], reiestratsiia v Ministerstvi yustytzii Ukrainy 30 kvitnia 2013 r. za № 703/23235 Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text>
4. Peng, Khu. Khirameki. Risuy to. chto vidish [Hirameki. Draw What You See] / Peng, Khu; per. s nem. O. Bychkovoy; M.: Mann. Ivanov i Ferber. 2016. 192 p.
5. Durães, D., Carneiro, D., Jiménez, A., Novais, P.: Intelligent tutoring system to improve learning outcomes. *AI Commun.*, 1–14 (2019). (Preprint). URL:

<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S092523121731113X?via%3Dihub>

6. Toala R., Durães D., Novais P. (2021) Emotion Analysis in Distance Learning. In: Auer M.E., Rüttmann T. (eds). *Educating Engineers for Future Industrial Revolutions*. ICL 2020. *Advances in Intelligent Systems and Computing*, vol. 1328. Springer, Cham. Retrieved from URL: https://doi.org/10.1007/978-3-030-68198-2_58 https://www.researchgate.net/publication/350017217_Emotion_Analysis_in_Distance_Learning.

Halyna Vasylyvna Kuzmenko, PhD in Pedagogical Sciences, Senior Scientific Researcher, Institute of the gifted child of NAPS of Ukraine, Kyiv, Ukraine; glnkuzmenko@36gmail.com; https://orcid.org/0000-0002-0613-3934

Educational and creative project "Together for the Beautiful": Mastering of Fine Arts

The challenges of a global pandemic and transition of education to distance and blended learning formats, teaching community is searching new, alternative to traditional, forms and technologies of teaching school-age students. The issue of learning in the new conditions of art, in particular fine arts, due to the specifics of this art form and the peculiarities of conducting fine arts lessons is considered.

The author notes a separate creative experience of teachers on the Internet, which is a practical component of teaching fine arts (video workshops, practical lessons on teaching various art techniques).

The author's educational and creative project "Together for the Beautiful" for primary schoolchildren and adolescence as well as methods of its implementation is presented. It covers the author's approach in mastering of fine arts by students in the online lessons. The purpose, features of the project and its organization are presented. The project contains: interpersonal communication between students and teachers with feedback; various types of artistic activity of students (perception, interpretation and evaluation of art works, mastery of artistic concepts, artistic and game activities, artistic and creative activities); individualization of education (multilevel tasks) with the prospect of mastering fine arts in depth; educational, self-educational, developmental and entertaining functions due to the possibility of multiple views of lessons recording on YouTube video hosting by students, by their parents and all together; educational and leisure task, which was provided by the developed content of lesson, with the possibility for joint knowledge of art in organized family leisure.

The ways how to implement the project is described. The first cycle combines such lessons as: "The beauty of the ordinary spot" and "The art of graphics: his majesty's silhouette". Forms and methods how to work with students, taking into account different students' ages capabilities are identified. The results of the project, conclusions on the developed idea and its implementation into practice are presented.

The author's work will be useful in order to develop the latest forms of teaching fine arts in formal and non-formal education.

Key words: educational and creative project, "Together for the Beautiful", online lessons, organization of fine arts education, schoolchildren, art of graphics, silhouette.

Стаття надійшла до редакції 07.05.2021 р.

Примітка. Ілюстрації до статті пропонуємо на с. 2–3 обкладинки: Б. Мусієвський. *Виноград*; С. Караффа-Корбут. *Ілюстрація до твору Лесі Українки «Лісова пісня»*

DOI [https://doi.org/10.32405/2308-8885-2021-2\(100\)-44-50](https://doi.org/10.32405/2308-8885-2021-2(100)-44-50)

УДК 37.091 : 33 : [001 : 7] : [3 : 33 : 5 : 62 : 7] : 373

Girdzijauskienė Rūta,

PhD, Klaipeda University, National Coordinator and Board Member of the European Association for Music in School (EAS), Member of the Board of the European Network for Music Educators and Researchers of Young Children (MERYC), President of the Lithuanian Music Teachers' Association of (MM) for the Lithuanian Educational Research Association (LETA), Member of the Coordinating Council of the Lithuanian Music Education, Expert of the Commission of the Ministry of Education and Science of Lithuania, Lithuanianagirdzijauskiene.ruta@gmail.com;

<https://orcid.org/0000-0002-6394-3693>

STUDENT ENGAGEMENT IN ARTS-BASED SCIENCE LEARNING

Пошук шляхів сприяння залученню учнів до навчання є одним із найважливіших наукових напрямків у сучасній освіті. Залучення трактується як високий рівень зацікавленості, виражений через поведінкові, когнітивні та емоційні категорії, або як сукупність елементів зосередженості, внутрішнього інтересу, інтерактивності, мотивації та функціональності. Залученість до навчання може бути перевірена шляхом вивчення конкретного контексту та виміряна за допомогою різних інструментів. У цьому дослідженні методологія тематичних досліджень проекту CASE цілеспрямовано застосовувалась у другому класі литовської школи протягом двох місяців, коли 24 учні вивчали основи наук через творчість. Наприкінці періоду реалізації проекту діти створили та виконали театралізовану історію, пов'язану з науковими проблемами.

Основним методом збору даних у дослідженні був обраний photovoice, якісний метод, що застосовується для документування та відображення реальності, який допоміг почути голос дітей, побачити інтеграцію мистецтва та науки їхніми очима. Суть навчання основ наук, що базується на мистецтві, полягала в застосуванні художніх навичок, процесів та досвіду в нехудожніх дисциплінах та сферах, коли різні художні жанри використовувались для того, щоб надати дітям краще розуміння поняття чи теми, залучити їх до спільної діяльності та активізувати їх у навчанні.

Протягом усього проекту діти зробили 79 фотографій тих моментів власної участі у проекті, які вони вважали найбільш значущими; наприкінці проекту вони відібрали та описали 15 фотографій, які найкраще показали, як проект був реалізований. Результати дослідження продемонстрували, що наука, яка базується на мистецтві, посилила мотивацію учнів до навчання, допомогла їм здобути різноманітний досвід та збільшила залученість до навчання. Залученість студентів проявлялась у всіх трьох категоріях: поведінковому, емоційному та когнітивному. Більшість випадків залученості спостерігалось у роботі в парі чи групі та під час художньої практики.

Ключові слова: наука на основі мистецтва, залучення, метод photovoice.